

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут журналістики
Кафедра журналістики та нових медіа

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О. Б. Жильцов

« 10 » 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Специфіка роботи політичного журналіста:
Формування політичного порядку денного

для студентів

спеціальності: 061 Журналістика
освітнього рівня: першого (бакалаврського)
освітньої програми: 061.00.01 Журналістика

Київ - 2020 р.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Проголосовано № 1688/20
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
« ____ » ____ 2020 р.

Розробники: *Георгієвська В. В.*, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри журналістики та нових медіа Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка;

Викладачі: *Георгієвська В. В.*, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри журналістики та нових медіа Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка;

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри (циклової комісії) журналістики та нових медіа

Протокол від « 5 » _____ 09 _____ 2020 року № 1

Завідувач кафедри (голова циклової комісії) _____ (В. О. Гандзюк)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи) 09 . _____ 09 _____ 2020 року.

Гарант освітньої (професійної / наукової) програми

(керівник проектної групи) _____ (В. О. Гандзюк)

Робочу програму перевірено

_____ . _____ 20 _____ р.

Заступник директора Інституту журналістики _____ (О.А. Росінська)

Пролонговано:

на 20 ____ /20 ____ н.р. _____ (_____),	“ _____ ” _____ 20 ____ р.,	протокол № _____
на 20 ____ /20 ____ н.р. _____ (_____),	“ _____ ” _____ 20 ____ р.,	протокол № _____
на 20 ____ /20 ____ н.р. _____ (_____),	“ _____ ” _____ 20 ____ р.,	протокол № _____
на 20 ____ /20 ____ н.р. _____ (_____),	“ _____ ” _____ 20 ____ р.,	протокол № _____

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
Специфіка роботи політичного журналіста: Формування політичного порядку денного		
	денна	заочна
Вид дисципліни	вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Курс	4	
Семестр	7	
Кількість змістових модулів з розподілом:	2	
Обсяг кредитів	2	
Обсяг годин, в тому числі	60	
аудиторні	28	
модульний контроль	4	
семестровий контроль	10	
самостійна робота	18	
форма семестрового контролю	комплексний іспит	

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати студент відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Специфіка роботи політичного журналіста: Формування політичного порядку денного», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Мета дисципліни — формування у здобувачів освіти уявлення про особливу сферу журналістської творчості – політичну журналістику; системне вивчення й аналіз студентами сучасних стандартів, закономірностей та тенденцій в політичній системі України й світу, зокрема роль журналіста в функціонуванні зазначених процесів.

Завданням дисципліни є висвітлення теоретичних основ, актуальних питань і процесів розвитку політичного життя України, Європи і світу, тобто формування теоретичного й практичного підґрунтя для ефективної, кваліфікованої діяльності у сфері політичної журналістики.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- базові складові системи державної інформаційної політики;
- законодавчу базу інформаційної політики держави;
- правові акти та документи стосовно ЗМІ;
- міжнародні документи стосовно діяльності ЗМІ.
- структуру, функції, принципи, форми та інструменти державних комунікацій;
- правові, організаційні та етичні засади комунікації органів влади з громадськістю та медіа;
- поняття медіа-права у світовому контексті, захист джерел інформації, доступ до інформації, дифамація, регулювання ЗМІ,

медіа та вибори, медіа та правосуддя, захист приватного життя та суспільної моралі.

уміти:

- розбиратися в широкому колі політичних проблем, визначати місце і роль різних партій і громадських організацій, а також ЗМІ на політичній мапі держави;
- користуватися законодавчою базою, яка регулює діяльність політичного журналіста;
- аналізувати діяльність громадсько-політичних медіа;
- застосовувати в практичній діяльності різноманітні форми жанрової палітри політичної журналістики (коментар, огляд, статтю, політичний портрет, репортаж, інтерв'ю та ін.);
- володіти прийомами і методами подачі політичної інформації, політичного аналізу;

У результаті вивчення курсу формуються такі **фахові** компетентності:

- **ФК2** – здатність знаходитися у контексті подій; уміння здійснювати моніторингову діяльність; знати характеристики різних ЗМІ; здатність створення матеріалів на основі аналізу потреб медіаринку;
- **ФК3** – здатність до планування медіапроцесу; дотримання часових вимог до подачі матеріалу (дедлайн); роботи у нестандартних умовах та непередбачуваних ситуаціях; уміння дотримуватися бюджету;
- **ФК 4** - здатність оперативно збирати інформацію, мати глибокі базові знання з різних галузей;
- **ФК5** – здатність до виокремлення новини (факту); володіння інструментарієм перевірки інформації; здатність до вибору інформації на основі релевантності; уміння створювати матеріал для різних медіаплатформ; уміння інтерпретувати контент;
- **ФК6** – здатність подавати інформацію у відповідній журналістській формі: висока мовна компетенція; володіння навичками візуальної комунікації; володіння навичками створення текстів у різних жанрах;

уміння поєднувати візуальні та текстуальні контенти; використання сучасних інформаційних технологій;

- **ФК8** – здатність працювати в команді, редакційному колективі, володіти соціальними навичками; відповідально виконувати професійну функцію;
- **ФК9** – здатність володіти основами психологічної безпеки, технологіями цифрової безпеки; володіти навичками роботи журналіста в екстремальних умовах; уміння застосовувати критичне мислення і технології медіа-аналізу в умовах інформаційних війн.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль I								
Функції ЗМІ як політичного інституту.								
1.	ЗМІ в політичній структурі суспільства.	8		2	2		4	
2.	Розвиток політичної журналістики в Незалежній Україні.	8		2	2		4	
3.	Правові та етичні основи політичної Журналістики	8		2	2		4	
	Модульна контрольна робота 1.	2						2
	Разом	26		6	6		12	2
Змістовий модуль II								
Політична журналістика як окремий різновид професійної діяльності журналіста								
4.	Теорія порядку денного.	4		2	2			
5.	Відкритість і гласність роботи Верховної Ради.	8		2	2		4	
6.	Формування порядку денного сесії Верховної Ради.	4		2	2			
7.	Спіндоктор в політиці.	6		2	2		2	
	Модульна контрольна робота 2.	2						2
	Разом	24		8	8		6	2
	Семестровий контроль	10						
	Разом за навчальним планом	60		14	14		18	4

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

ФУНКЦІЇ ЗМІ ЯК ПОЛІТИЧНОГО ІНСТИТУТУ.

Тема 1. ЗМІ в політичній структурі суспільства.

Основне покликання політичного журналіста — здійснювати політико-інформаційний сервіс, надавати споживачеві важливу інформацію про політичні події, явища, процеси, тенденції, персоналії.

Залежність змісту діяльності ЗМІ від державного устроюв країні. Основні ознаки системи політичної журналістики в Україні. Поняття: «влада» (форми влади), «державна», «політика», «громадянське суспільство», «демократія». Види демократії.

Література: 2,7,9;

Практичне заняття 1. ЗМІ в політичній структурі суспільства (2 год.)

Література: 2,7,9;

Тема 2. Розвиток політичної журналістики в Незалежній Україні.

Історія розвитку політичної журналістики в Україні: зародження незалежної української журналістики на рубежі 80-х - 90-х рр.; подальша «кланізація» українських ЗМІ. Початок втрати відвойованої свободи; утиски опозиційної преси, поява цензури та перетворення провладних ЗМІ та засоби пропаганди; засилля темників, тотальна цензура влади; «джинсова свобода» ЗМІ; зміна влади - зміна курсу країни; функціонування ЗМІ в умовах інформаційної війни, масштабних реформ, процесів роздержавлення.

Література: 3,5,6;

Практичне заняття 2. Розвиток політичної журналістики в Незалежній Україні (2 год.)

Література: 3,5,6;

Тема 3. Правові та етичні основи політичної журналістики.

Адміністративна відповідальність журналіста відповідно до Адміністративного кодексу України. Цивільна відповідальність журналіста відповідно до Цивільного кодексу України. Кримінальна відповідальність

журналіста відповідно до Кримінального кодексу України. Адміністративна, цивільна та кримінальна відповідальність, що передбачені за перешкоджання професійній законній діяльності працівників преси. Порядок акредитації політичних журналістів відповідно до Закону України «Про інформацію».

Практичне заняття 3. Правові та етичні основи політичної журналістики (2 год.)

Література: 1,3,10;

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ПОЛІТИЧНА ЖУРНАЛІСТИКА ЯК ОКРЕМИЙ РІЗНОВИД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА

Тема 4. Теорія порядку денного.

Теорії порядку денного передували напрацювання В. Ліппманна, Б. Коена, Е. Толмана. Ще на початку 1960-х постала гіпотеза про те, що мас-медії висвітлюють певні події, а інші, вагоміші, замовчують, унаслідок чого постає перелік пріоритетних для суспільства тем. У 1990-х проведено низку медіадосліджень, опертих на теорію порядку денного. Німецький учений В. Р. Нейман визначив: щоб досягнути ефекту, потрібно протранслювати певну кількість повідомлень — тоді долається поріг сприйняття аудиторії. Х.-Б. Бросіус та Х. М. Кепплінгер простежили, як за деякий час після повідомлень змінюються настрої аудиторії. Крім того, хоч медіа встановлюють важливість конкретної події для суспільства, проте не впливають на визнання її як особисто значущої кожним індивідом зокрема.

Література: 2,5,11;

Практичне заняття 4. Теорія порядку денного (2 год.)

Література: 2,5,11;

Тема 5. Відкритість і гласність роботи Верховної Ради.

Засідання Верховної Ради є відкритими і гласними, крім випадків, установлених Конституцією України та цим Регламентом. Відкритість засідань Верховної Ради забезпечується шляхом доступу до них будь-яких осіб, крім випадків, передбачених законодавством. Порядок доступу до відкритих засідань

визначається розпорядженням Голови Верховної Ради України. Представники засобів масової інформації, журналісти акредитуються при Верховній Раді на певний строк або на весь строк поточного скликання Верховної Ради відповідно до Закону України "Про інформацію" в порядку, визначеному відповідним Положенням, яке затверджується Головою Верховної Ради України. Акредитація проводиться відповідним структурним підрозділом Апарату Верховної Ради. Апарат Верховної Ради може надавати акредитованим представникам засобів масової інформації матеріали, які надаються народним депутатам, крім тих, про нерозголошення чи ненадання яких у встановленому порядку прийнято відповідне рішення на підставі закону.

Література: 4,8,11;

Практичне заняття 5. Відкритість і гласність роботи Верховної Ради

(2 год.)

Література: 4,8,11;

Тема 6. Формування порядку денного сесії Верховної Ради.

Порядок денний сесії Верховної Ради затверджується Верховною Радою на кожен чергову сесію. Порядок денний сесії Верховної Ради включає два розділи: питання, повністю підготовлені для розгляду Верховною Радою і у встановленому порядку надані народним депутатам; питання, підготовку і доопрацювання яких Верховна Рада доручає здійснити комітетам, тимчасовим спеціальним комісіям, а також законопроекти, визначені Президентом України як невідкладні. Порядок денний сесії Верховної Ради має містити інформацію про назви, реєстраційні номери та дати реєстрації проектів законів, постанов та інших актів Верховної Ради, суб'єктів права законодавчої ініціативи; відомості щодо невідкладності розгляду; назву головного комітету, тимчасової спеціальної комісії чи тимчасової слідчої комісії, відповідальних за підготовку питання до розгляду Верховною Радою.

Література: 1,2,5;

Практичне заняття 6. Формування порядку денного сесії Верховної Ради.

(2 год.)

Література: 1,2,5;

Тема 7. Спіндоктор в політиці.

Політичне маніпулювання за допомогою ЗМІ передбачає використання багатого арсеналу конкретних методів і технологій дії на свідомість людей. Основним матеріалом, за допомогою якого політики здійснюють маніпулювання, є інформація, а точніше, управління нею. Менеджментом новин, тобто подачею події в найсприятливішому вигляді, виправленням події в мас-медіа після того, як інформаційний розвиток прийняв несприятливий відтінок, і займається спіндоктор. Він вирішує, за яким сценарієм розвиватиметься та або інша подія, яке висвітлення вона отримає в газетах і на телебаченні. Такий менеджмент особливо значимий в кризових ситуаціях.

Література: 3,7,9;

Практичне заняття 7. Спіндоктор в політиці (2 год.)

Література: 3,7,9;

5. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

Вид діяльності студента	Макс-на кіл-ть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		Кількість одиниць	Макс-на кіл-ть балів	Кількість одиниць	Макс-на кіл-ть балів
Відвідування лекцій	1	3	3	4	4
Відвідування практичних занять	1	3	3	4	4
Робота на практичному занятті	10	3	30	4	40
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Разом:			76		83
Максимальна кількість балів	159				
Розрахунок коефіцієнта	$159:60=2,65$				

5.3. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Самостійна робота №1. Роль українського політичного журналіста в політиці.

Завдання. Написати есе на тему «Що необхідно політичному журналісту для того, аби бути професіоналом?»

Самостійна робота №2. Журналістика як «четверта влада» в країні.

Завдання. Зробити огляд найбільш значущих політичних подій 2005 —2020 рр. Проаналізувати їх висвітлення в ЗМІ.

Самостійна робота №3. Регулювання журналістської діяльності на основі Конституційно-правових норм.

Завдання. Знайти у ЗМІ і прокоментувати приклади дотримання чи порушення Конституційних норм та статей ЗУ «Про інформацію».

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Самостійна робота №4. Етичні норми у журналістській практиці.

Завдання. Написати есе на тему «Основне завдання політкоректності».

Самостійна робота №5. Політична інформація як основний ресурс інформаційного суспільства.

Завдання. Наведіть приклад дієвості «спіралі мовчання» в українському громадсько-політичному житті.

Критерії оцінювання самостійної роботи

Критерії оцінювання відповіді:

- відповідність змісту;
- повнота і ґрунтовність викладу;
- доказовість і логічність викладу;
- термінологічна коректність;
- здатність до обґрунтування висновків;
- володіння нормами літературної мови і культури письмової відповіді.

5.4. Форми проведення модульного контролю

та критерії оцінювання

Контрольна модульна робота включає 3 теоретичних питання, на які студент має дати розгорнуту відповідь.

Оцінюватимуться самостійність мислення, аргументованість тез, використання фактичного матеріалу.

5.5. Форми проведення семестрового контролю

та критерії оцінювання

Підсумковий контроль здійснюється у формі комплексного іспиту.

5.6. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. ЗМІ як автономний політичний інститут: функції інформування, соціалізації, артикуляції.
2. Політична журналістика як професійна діяльність. Ресурс політичного репортера. Споживач політичної інформації.
3. Ефективність, дієвість, відповідальність політичного журналіста в сучасних умовах.
4. Поняття: «влада» (форми влади), «державна», «політика», «громадянське суспільство», «демократія». Види демократії.
5. Поняття «свобода преси» у міжнародних правових документах.
6. Поняття «свобода преси» в українському законодавстві.
7. Обмеження функціонування політичної журналістики: відкрита і прихована цензура.

8. Самоцензура як запорука громадської відповідальності політичного журналіста.
9. Права та обов'язки журналістів відповідно до Законів України «Про інформацію» та «Друковані ЗМІ (пресу) в Україні».
10. Порядок акредитації політичних журналістів відповідно до Закону України «Про інформацію».
11. Захист інформаційного джерела: європейська та українська практика.
12. Політична інформація: загрози та відповідальність політичного журналіста під час її збору й трансляції.
13. Чинники, які зумовили популяризацію політичної проблематики в сучасних ЗМІ.
14. Дати визначення таким поняттям: «політика», «політична журналістика», «політична проблематика».
15. Специфіка громадсько-політичної та професійно-літературної творчості журналіста.
16. Суб'єкти політичної журналістики.
17. Чинники, які визначають маніпулятивний характер політичної журналістики.
18. Періоди становлення сучасної української преси. Дати коротку характеристику кожному з періодів.
19. Аматорський період у політичній журналістиці. Громадсько-політичний самвидав.
20. Справа журналіста Г. Гонгадзе: міф, реальність, інформаційний симулякр.
21. Політична риторика, політико-інформаційна війна між ключовими фігурами політичного процесу (Кучма — Ющенко — Тимошенко — Янукович) 2004 — 2005 рр.
22. Поняття «політичний плюралізм» та «політична заангажованість».
23. Політична, громадська, професійна, творча відповідальність політичного журналіста.
24. Репутація політичного журналіста як основа неупередженості, повноти, об'єктивності його професійної діяльності.
25. Науковість, публіцистичність, літературність у творчій діяльності політичного репортера, оглядача, публіциста.

5.7. Шкала відповідності оцінок.

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100 – 90
Дуже добре	82-89
Добре	25-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

6. 1. Навчально-методична картка дисципліни для денної форми навчання
Разом: 60 год., з них: лекційні – 14 год., практичні – 14 год., модульний контроль – 4 год., самостійна робота – 18 год., підсумковий контроль – 10 год.

Модулі	Змістовий модуль I			
Назва модуля	Функції ЗМІ як політичного інституту.			
Кількість балів за модуль	76 балів			
Лекції	1	2	3	
Теми лекцій	ЗМІ в політичній структурі суспільства. (2 год) 1 бал	Розвиток політичної журналістики в Незалежній Україні. (2 год) 1 бал	Правові та етичні основи політичної журналістики. (2 год) 1 бал	
Практичні заняття	1	2	3	
Теми практичних занять	ЗМІ в політичній структурі суспільства. (11 балів)	Розвиток політичної журналістики в Незалежній Україні. (11 балів)	Правові та етичні основи політичної журналістики. (11 балів)	
Самостійна робота	5 балів	5 балів	5 балів	
Модульна контрольна	25 балів			
Модулі	Змістовий модуль II			
Назва модуля	Політична журналістика як окремий різновид професійної діяльності журналіста			
Кількість балів за модуль	83 бали			
Лекції	4	5	6	7
Теми лекцій	Теорія порядку денного. (2 год) 1 бал	Відкритість і гласність роботи Верховної Ради. (2 год) 1 бал	Формування порядку денного сесії Верховної Ради. (2 год) 1 бал	Спіндоктор в політиці. (2 год) 1 бал
Практичні заняття	4	5	6	7
Теми практичних занять	Теорія порядку денного. (11 балів)	Відкритість і гласність роботи Верховної Ради. (11 балів)	Формування порядку денного сесії Верховної Ради. (11 балів)	Спіндоктор в політиці. (11 балів)
Самостійна робота	5 балів		5 балів	
Модульна контрольна	25 балів			
Підсумковий контроль	Іспит			

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Вебер М. Политика как призвание и профессия / Макс Вебер [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://www.nir.ru/socio/articles/weber_politika.htm
2. Владимиров В. М. Основы журналистики в понятиях и комментариях : Учебное пособие / Владимир Владимиров. — Луганск : Изд-во ВУГУ, 1998. — 144 с.
3. Ворошилов В. В. Журналистика: конспект лекций / В. Ворошилов. — СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2000. — 64 с.
4. Гриценко О., Кривошея Г., Шкляр В. Основи теорії міжнародної журналістики / О. Гриценко, Г. Кривошея, В. Шкляр.— К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2002. — 304 с.
5. Дуцик Д. Політична журналістика / Діана Дуцик. — К. : Вид. дім „Києво-Могилянська акад.”, 2005. — 138 с.
6. Журналістика в умовах гласності / Москаленко А. З., Качкан В. А., Мащенко І. Г. та ін. — К. : Либідь, 1991. — 192 с.
7. Журналістський фах : газетно-журнальне виробництво : навчальний посібник / Т. О. Приступенко, Р. В. Радчик, М. К. Василенко та ін.; за ред. В. В. Різуна. — 2-ге вид., перероб.ідопов.—К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2012. — 352 с.
7. Закон України „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”. — К. : ВР України, 1997.
8. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості/ В.Здоровега. — Л. : ПАІС, 2000. — 180 с.
9. Здоровега В. Й. У майстерні публіциста. Проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності / В. Здоровега. — Л.,1969. — 179 с.
10. Ионин Л. Политкорректность: дивный новый мир / Леонид Ионин. — М. : ООО „Ад Маргинем Пресс”, 2012. — 112 с.
11. Ким М. Н. Очерк : Теория и методология жанра : Учеб. пособие / М. Ким. — СПб., 2000. — 168 с.

Додаткова:

1. Усі міжнародно-правові акти та справи Європейського суду з прав людини можна знайти: на сайтах Верховної Ради України (zakon.rada.gov.ua), Інституту медіа права (<http://www.medialaw.kiev.ua>), Міністерства юстиції України (<http://www.minjust.gov.ua>).
2. Буткевич В.Г., Малярєнко В. Т. Європейський суд з прав людини та українське судочинство: питання взаємодії// Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 4 – С. 7.
3. Законы и практика СМИ в Европе, Америке и Австралии: АРтикль XIX. – М.: Права человека, 1996.
4. Кобзар Ю.М. Сучасні механізми державного регулювання телерадіомовлення: міжнародні стандарти і досвід європейських країн // http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2008-3/R_2/08kymdek.pdf.
5. Досвід функціонування механізму державного замовлення у сфері телерадіомовлення в контексті розбудови Суспільного телерадіомовлення в Україні. Аналітична доповідь / Громадська організація «Лабораторія законодавчих ініціатив». – К., 2008.
6. Зідорук С.І., Гнатюк С.Л. Суспільне мовлення: український варіант // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4 (9). – С. 77-84.
7. Концепції Суспільного мовлення в Україні: потенціал реалізації // <http://www.niss.gov.ua/Monitor/April/16.htm>.
8. Правове регулювання суспільного мовлення: стандарти ЄС, Ради Європи та досвід країн-членів Євросоюзу / Інститут прикладних досліджень “Право” за підтримки Міжнародного фонду “Відродження” та Агентства з міжнародного розвитку США (USAID). Доповідь. – К., 2007.

Інформаційні ресурси:

1. <http://rada.gov.ua/ru>: Верховна Рада України (офіційний сайт).
2. <http://evartist.narod.ru/journ.htm>: Библиотека.
3. <http://pidruchniki.ws>: Библиотека українських підручників.